

Türkiye’de Bilim ve Teknoloji Politika Tasarımlarında ‘Üniversite-Sanayi İşbirliği’

Aykut Göker

Üniversite-Sanayi İşbirliği Ulusal Kongresi 2008
Çukurova Üniversitesi
26-27 Haziran 2008

Günümüzün bilim, teknoloji ve inovasyon politikalarının önemli satır başlarından biri olan üniversite-sanayi işbirliği konusunun, Türkiye’de, bilim ve teknoloji politika tasarımlarında ne zaman ve hangi süreçte yer aldığını incelemek ilginç olacaktır. Bu inceleme, üniversite-sanayi işbirliğinde bugünlere gelinceye dek nelerin öngörüldüğünü ve öngörülenlerin ne ölçüde uygulanabildiğini hatırlama fırsatını verecek; böylece, başarı ve başarısızlıklarımızı bir kez daha, belli bir sistematik içinde gözden geçirerek, bugünümüzü bir de bu yönden değerlendirme imkânı bulunmuş olacaktır.

İlk Beş Yıllık Kalkınma Plânları...

Türkiye’de bugün anladığımız anlamda bir bilim politikası arayışlarının 1960’lı yıllara rastladığı bilinmektedir. Bu arayışlar ve sonuçlarının yansıdığı en önemli belgeler ilk Beş Yıllık Kalkınma Plânları’dır. İlk plânlar Türkiye’nin bugünkü plân anlayışından farklı olarak, en azından o dönem hükümetlerinin ve toplumun ekonomiden, sanayiden sorumlu kesimlerinin belli ölçülerde ciddiye aldıkları ve bir anlamda yaptırım gücü olan belgelerdir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı: 1963-1967

İlk Plân, “*Plânlı Dönem*”de izlenecek bilim politikası konusunda belirleyici bir özelliğe sahiptir. Plân’a yansıyan, dönemin konuya ilişkin anlayışı, aslında Türkiye’nin o yıllardaki gelişmişlik düzeyini de bütün açıklığıyla ortaya koyar. Konu “*İnsangücü, İstihdam, Eğitim ve Araştırma*” başlığı altında, “*Araştırma*” alt başlığıyla ele alınmıştır (Bölüm IV)¹ ve burada önce bir durum tespiti yapılmaktadır:

“Plânda araştırma ile ilgili çalışmalarda önce yurdumuzda her alanda araştırma çalışmalarının bugünkü durumu incelenmiş ve buna bağlı olarak önümüzdeki yıllarda araştırmaya verilecek yön tâyin edilmiştir.

“Araştırma konusu başlıca yüksek öğrenim kurumlarıyla, kamu sektöründe ele alınmıştır. Özel sektörde, araştırma konusu ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi elde edilememiştir.”

Altı tarafımdan çizilen bu ibârenin açık anlamı, o dönemdeki özel sektör kuruluşları için ‘araştırma’ yapmanın söz konusu olmadığıdır. Yüksek öğrenim kurumları, kamu ve özel sektörle ilgili bu tespitler bağlamında Plân’da üzerinde durulan konu da “*Araştırmanın yüksek öğrenimde geliştirilmesi, özel sektörde teşvik edilmesi ve devlet sektöründe daha verimli hâle getirilmesi ve geliştirilmesi ile ilgili meselelerdir.*” Bu meselelerle ilgili olarak öngörülen tedbirlerse:

- (1) “*Araştırma için Gerekli Ortamın Yaratılması*”; ve
- (2) “*Araştırmanın Teşkilâtlanması*”dır.

¹ Bknz. DPT, 1963, *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, 1963-1967*, TOBB Yayını, Ankara.

İlk tedbir kapsamında, bilim adamlarının akademik statüleri ve maddî durumları ile ilgili düzenlemeler yapılması istenmektedir. Amaç bilim adamlarının, araştırmacıların durumlarının iyileştirilmesi ve böylece bilimadamlığına, araştırmacılığa toplum nezdinde itibâr kazandırılarak, gençlerin bu uğraş alanına yönelmelerinin özendirilmesidir.

“*Araştırmanın Teşkilâtlanması*” konulu tedbirse, aslında Plânlı Dönem’de izlenecek bilim politikasını bütün açıklığıyla ortaya koymaktadır:

“*Tabîî bilimlerde temel ve uygulamalı araştırmaları [altı tarafımdan çizildi] teşkilâtlandırmak, bunlar arasında işbirliğini sağlamak ve araştırma yapmayı teşvik etmeye bir Bilimsel ve Teknik Araştırmalar Kurulu kurulacaktır. Kurul araştırmaların Plân hedeflerini gerçekleştirecek alanlara yönelmesinde ve buna göre öncelik almasında yardımcı olacaktır.*”

Evet, izlenecek bilim politikasında ana fikir “*tabîî bilimlerde temel ve uygulamalı araştırmaların*” desteklenmesidir ve Plân hedeflerinin gerçekleşmesi için önemli olan da budur. Bu yaklaşım tarzı, ülke ölçeğinde bir bilim politikası izleme ve bu çerçevede temel araştırmaları devlet eliyle destekleme anlayışının dünyadaki ilk tarihsel örneği olan “**Science - The Endless Frontier [Bilim - Sonsuz Ufuklar]**”ı anımsatmaktadır.²

ABD Başkanı F. D. Roosevelt’in 1944 Kasım’ındaki isteği üzerine Bilimsel Araştırma ve Geliştirme Ofisi’nin o zamanki Direktörü Dr. Vannevar Bush tarafından hazırlanıp Başkan’a sunulan bu rapor ulusal ölçekte izlenecek bir bilim politikası tasarısını içermektedir ve tasarı, daha sonra ‘**Lineer Model**’ olarak anılacak olan bir modeli esas almaktadır:

Temel Fizik [Temel Araştırmalar]

β

Büyük Lâboratuvarlarda Büyük Ölçekli Geliştirmeler

β

Uygulama ve Yenilikler

β

Toplumsal Refâh

Bu modelin kısa açıklaması şudur: Yapılan temel araştırmalar sonucunda, sürekli olarak, yeni bilgiler, yeni bilimsel bulgular ortaya konur. Bu yeni bilgi ve bulgulardan uygulamada da yararlanabilmek için, büyük çaplı lâboratuvarlarda, büyük çaplı, deneyimsel [tecrübî] geliştirmeler yapılır. Böylece bilimden teknolojiye geçişi mümkün kılacak temel bilgiler, deneyimler edinilir. Girişimciler bu bilgi ve deneyimlerden yararlanarak mevcut ürünler ve üretim yöntemlerinde teknolojik yenilikler yaparlar ya da yepyeni ürünler, üretim yöntemleri geliştirirler ve bunları dünya pazarlarına sunarak ticarileştirirler. Ticarileştirilen, teknolojik açıdan daha gelişkin ya da yeni ürünlerin, yeni üretim yöntemlerinin getirisi toplumsal refâhı yaratır. Demek ki, toplumsal refâhı sağlamak için yapılması gereken tek şey **daha fazla ve daha iyi bilimsel araştırmadır...** Ve bunu sağlamak için de temel araştırmaların ve bilimadamı yetiştirmenin devletçe desteklenmesi gerekir...

² Bknz. Bush, Vannevar, 1945, **Science-The Endless Frontier: A Report to the President by Vannevar Bush, Director of the Office of Scientific Research and Development**, July, United States Government Printing Office, Washington. [Bu Rapor’a www.inovasyon.org Sitesi’nden erişilebilir.]

Ne var ki, bu yolu izleyen ABD’de ve başka ülkelerde uygulamada görüldü ki, yeniliklerin ve bunun sonucu olan toplumsal refâhın yaratılması süreci ‘Lineer Model’deki gibi işlememekte; yalnızca temel araştırmaların ve bilimadamı yetiştirmenin desteklenmesi ve gerisine karışılmamasıyla özlenen refâh düzeyine ulaşmak mümkün olmamaktadır. Yenilik yaratma sürecinin hemen her aşamasının gözetilip desteklenmesi; süreçte yer alan bütün unsurlar arasında etkin iletişim-etkileşim ve işbirliği mekanizmalarının kurulması da gereklidir. Zaman içinde bilim politikaları hep bu yönde değişime uğradı; temel ve uygulamalı araştırmalar yanında, bu araştırmalar sonucu ortaya konan yeni bulguların yeni ürünlere dönüştürülmesi (inovasyon) faaliyetleri de devlet teşviklerinin kapsamına alındı.

Ancak 1960’lı yıllar bunların bütün açıklığıyla anlaşılması için henüz erkendir. Üstelik o yıllarda yeni ürünler yaratma pratiğinin çok uzağında olan Türkiye gibi bir ülkede bunun anlaşılması daha da zordu. Türkiye’de, o tarihlerde ‘araştırma’ denilince akla gelebilecek iki kurumsal yapı vardı: Üniversite ve kamu kesimindeki araştırma kurumları... Ve ortada henüz ne temel ve uygulamalı araştırmaların sonuçlarından yararlanabilecek girişimciler ne de o düzeyde bir sanayi vardı. O nedenle, Türkiye’de, Plânlı Dönem’in ilk 20 yılına damgasını vuran aşağı yukarı ‘Lineer Model’ paralelindeki bir anlayış olmuştur.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı: 1968-1972

İkinci Plân’da konu “*Ekonomik Gelişmede İnsan Unsuru*” başlığı altında “*Bilim ve Araştırma*” alt başlığıyla ele alınmıştır (Bölüm VI).³ Burada ilginç olan, ‘Bilim ve Araştırma’nın ‘insan unsuru’nu geliştiren faaliyetler zincirinde, ‘Spor’dan sonra yer almış olmasıdır. Sıralama şudur: ‘Eğitim’, ‘Hizmetiçi Eğitim’, ‘Kültür Faaliyetleri’; ‘Spor’, ‘Bilim ve Araştırma’...

Bu plânda, teknolojiye doğru bir açılım görülür; ama önemle altı çizilen, tıpkı “**Science - The Endless Frontier**” de olduğu gibi, ‘bilimsel çalışma ve araştırmalar’dır:

*“Çağımızda, **teknolojik gelişmeler** sonucu verimlilikteki artış, emek, sermaye ve tabii kaynaklar [olarak sıralanabilecek] üretim unsurları kadar önem kazanmaktadır. **Teknolojik gelişmenin temeli ise bilimsel çalışma ve araştırmalardır** [altları tarafımdan çizildi].*

“Bu duruma uygun olarak hemen hemen her memlekette, araştırma faaliyetlerinin sâdece üniversitelerde öğretim faaliyetleriyle birlikte yürütülmesiyle yetinilmemekte, araştırma çabaları organize edilmekte, yönlendirilmekte, araştırıcı insan gücü potansiyeli gelecekteki ihtiyacı karşılayacak şekilde geliştirilmekte, araştırma harcamaları artırılmakta, hükûmetler araştırma ile gittikçe daha fazla ilgilenmektedirler...”

Bu anlayış paralelinde Plân’ın öngördüğü iki politika ilkesi vardır:

- Temel araştırmaya destek ve
- Destek imkânlarını artırabilme...

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı: 1973-1977

Üçüncü Plân’da ‘teknoloji’ meselesinin daha büyük bir önemle ele alındığı görülmektedir. Konuyla ilgili bölüm başlıklarından biri de artık “*Teknolojik Gelişme ve İnsan Gücü*”dür (On birinci Bölüm).⁴ Bu başlık altında sıralanan “*İlkeler ve Tedbirler*” arasında, 4’üncü sırada şu yer alır:

³ Bknz. DPT, 1967, **Kalkınma Plânı: İkinci Beş Yıl 1968-1972**, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, Kasım.

⁴ Bknz. DPT, 1973, **Yeni Strateji ve Kalkınma Plânı: Üçüncü Beş Yıl 1973-1977**, DPT Yayın No. 1272.

“Üniversite ve diğer akademik araştırma kurumlarının çalışmaları teknoloji üretimini artıracak biçimde yönlendirilecek ve bu kurumların sanayi kesimi ve ekonominin diğer faaliyet dalları ile yakın ilişkisi kurulacaktır [altları tarafımdan çizildi].”

Görüldüğü gibi, 70’li yıllarda artık, bilim ve teknoloji meselesinde sistemik bir anlayışa doğru gidiş vardır ve net olarak, üniversite ile sanayi arasında ‘yakın bir ilişki’ kurmaktan söz edilmektedir.

Plân’da yine ‘bilim’ ve ‘araştırma’ sözcüklerinin geçtiği bir başlık vardır; ama, önceki iki Plân’dan farklı olarak buraya bir sözcük daha eklenmiştir: “*Bilim, Araştırma ve Geliştirme*” (On birinci Bölüm). Bu başlık altında yer alan “*İlkeler ve Tedbirler*”in başında da, benzer biçimde, şu öngörülmektedir:

“TÜBİTAK ve bağlı kuruluşları kalkınma hedeflerine ve sanayinin ihtiyaçlarına dönük uygulamalı ve temel araştırmaların yapılmasına öncülük edecek, destekleyecek, üniversiteler, diğer kamu kuruluşları ve özel kuruluşlarla karşılıklı işbirliği içinde etkin bir haberleşme ve ilişkiler düzeni kuracaktır.”

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı: 1979-1983

Dördüncü Plân’da “*Önceki Plân Döneminde [kaydedilen] Ekonomik ve Toplumsal Gelişmeler*” değerlendirilirken “*Bilim ve Teknoloji*” alanında kaydedilen gelişmeler de ele alınmıştır (Birinci Kesim; İkinci Bölüm).⁵ Ancak, burada üzerinde durulan konu, daha çok ‘teknoloji transferi’ meseleleridir. Söz konusu olan da, yurtdışından transfer edilen teknolojidir.

Plân’ın “*Ekonomik ve Toplumsal Hedefler ve Politikalar*” başlığını taşıyan ikinci kesimindeyse, artık “*Dördüncü Plân’ın Temel Politikaları*” arasında “*Teknoloji Politikası*”ndan söz edildiği ve bu politikaya ilişkin bazı ilkelerin yer aldığı görülür (İkinci Kesim; Üçüncü Bölüm). Bu ilkelerden konumuz açısından kayda değer olanları şunlardır:

“...bazı sanayi sektörlerine giderek kendi teknolojisini üreten ve geliştiren bir kimlik kazandırılacaktır.” (İlke 847)

“Sanayinin ileri düzeylere ulaşacak bir gelişmişliğe varabilmesi amacıyla, araştırma-geliştirme çalışmalarının üretime dönük ve sanayi ile organik bir ilişki içinde geliştirilmesi [altı tarafımdan çizildi], bu amaçla araştırma-geliştirme harcamalarına daha büyük kaynakların ayrılması...” (İlke 848)

“Kamu kuruluşlarının, bilim ve öğretim kurumlarının ve özel kuruluşların bilimsel - teknolojik araştırma-geliştirme alanındaki çalışmaları arasında Plân hedefleri doğrultusunda verimli bir işbirliği sağlanacaktır... [Altıları tarafımdan çizildi.]” (İlke 849)

Görüldüğü gibi, 1963’den 1983’e uzanan ilk dört Kalkınma Plânı döneminde uğraşılan ana mesele, esas itibariyle, doğa bilimleri alanında bilimsel faaliyette bulunan, araştırma yapanların sayılarını ve bilimsel faaliyet kapasitemizi artırmaktır. Bu noktadan hareketle de, söz konusu faaliyeti giderek bilimden teknolojiye, üniversiteden, kamunun araştırma kurumlarından sanayie doğru genişletme gibi bir niyetin olduğu ve bu yönde çaba gösterilmesinin öngörüldüğü söylenebilir. Uygulamadaki gelişmeler de ana hatlarıyla bu yönde olmuştur. Ele aldığımız üniversite-sanayi işbirliği açınsındansa, bu dönemin en azından bu iki kurum arasındaki ilişkinin

⁵ Bknz. DPT, 1979, **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plânı: 1979-1983**, DPT Yayın No. 1664, Ankara, Nisan.

konusulmaya ve ilişki kurma gereğinin anlaşılmasına başlandığı bir dönem olduğu söylenebilir. Özellikle, aynı döneme rastlayan sanayileşme çabalarında belirleyici olan siyasî, iktisadî tercihler verili koşul olarak dikkate alındığında bundan fazlası da beklenemezdi.

Dördüncü Plân Dönemi sonrasında ki, Türkiye’de de artık “*Bilim Politikası*” başlığını taşıyan kapsamlı bir çalışmanın yapıldığı görülür. **Türk Bilim Politikası 1983-2003** başlığını taşıyan bu çalışmaya⁶ ‘Plâncılar [DPT]’ da katılmıştır; ama, çalışmanın hazırlanması ve kabûlünde, ‘Beş Yıllık Kalkınma Planları’ndakinden farklı bir süreç izlenmiş ve başlı başına bir politika olarak dönemin Başbakanı eliyle yürürlüğe konmuştur.⁷ Bilim ve teknoloji politikaları tarihimizdeki özgün yeri dolayısıyla bu politika, konumuz açısından, kısaca gözden geçirilecektir.

Türk Bilim Politikası 1983-2003

Hemen belirtmek gerekir, ‘**Bilim Politikası**’ başlığını taşımasına rağmen, bu çalışma aslında, bir bilim ve **teknoloji** politikası tasarımıdır. Bu tasarımda yer alan ‘Bilim ve Araştırma Öncelikleri’ne ilişkin liste incelendiğinde bu açıkça görülür. Bu listede, örneğin, “*elektronik mühendisliği, bilgisayar bilimi, enstrümantasyon ve telekomünikasyon, birinci öncelikte desteklenecek bilim alanları*” arasında sayılmıştır. Ayrıca, “*entegre devreli cihaz geliştirme, mikrodonanım yazılım çalışmaları, yarı iletken teknolojisi geliştirme, elektronik malzeme teknolojisi, sayısal haberleşme sistemleri araştırmaları, uzaktan ve uydu haberleşme sistemleri, ISDN’e uygun altyapının hazırlanması ve optik lif konusunda araştırma, entegre devre yapım teknolojisi geliştirme, fiberoptik haberleşme sistemleri ve teknolojisi ve telefon ağlarının optimizasyonu konuları da birinci öncelikte ele alınacak araştırma projeleri*” arasında yer almaktadır.

Liste böyle olunca, doğal olarak beklenen de, sayılan alanlarda Türkiye’nin yetenek kazanması ve bu yeteneğini de ekonomik ve toplumsal açıdan fayda sağlayacak ürün ve sistemlere dönüştürebilmesi için üniversite ve sanayi arasında çok sıkı bir işbirliği kurulmasının öngörülmüş olmasıdır. Ama, meseleye bu açıdan bakıldığında söz konusu politika tasarımı, üniversite, kamu araştırma kurumları ve sanayinin, sistemik bir ilişkiler ağının birbirlerini tamamlayan unsurları olarak değil de ayrı kompartımanlar olarak ele alındığı ve her birinin kendi içinde, bilim ve/veya araştırma kapasitesi açısından mükemmelleştirilmesinin düşünüldüğü; asıl ağırlığın da üniversite ve kamunun araştırma kurumlarına verildiği görülür.

Türk Bilim Politikası 1983-2003’te “Türkiye’nin Bilim ve Araştırma Politikası’nın Ana Hedefleri” beş ana başlık altında toplanmıştır. Bunlar:

- i) *Türkiye’nin kültürel zenginleşmesi ve bilimsel düzeyinin yükselmesi;*
- ii) *Ülkenin ekonomik ve sosyal alanlardaki gelişmesinde bilim ve teknolojinin etkinliğinin artırılması;*
- iii) *Ülkenin savunma gücünün artırılması yolunda bilim ve araştırma kapasitesinin geliştirilmesi;*
- iv) *Bilim ve araştırmanın altyapı ve hizmet sektöründeki (enerji, ulaşım, haberleşme, inşaat) gelişmeye katkısının sağlanması; ve*
- v) *Türk toplumunun sağlık ve refâh düzeyinin yükseltilmesidir.*

⁶ Bknz. TC Devlet Bakanlığı, 1983, **Türk Bilim Politikası: 1983 -2003**, Ekim.

⁷ Bknz. Özdaş, M. Nimet, 2000, **Bilim ve Teknoloji Politikası ve Türkiye**, TÜBİTAK BTP 00/01, Aralık. [Bu çalışmaya www.inovasyon.org Sitesi’nden erişilebilir.]

Bunlardan “Ülkenin ekonomik ve sosyal alanlardaki gelişmesinde bilim ve teknolojinin etkinliğinin artırılması” hedefine ulaşmak için sanayi ile ilgili olarak öngörülen iki husus vardır:

- İki ana üretici sektör olan tarım ve **sanayi için araştırmalara** [altı tarafımdan çizildi] ağırlık verilmesi; ve
- Sanayi sektörünün teknoloji üreten bir düzeye erişmesi; bu amaçla üniversite ve kamu kesimi yanında özel sanayi kuruluşlarının da araştırma ve geliştirmeye yönelmelerinin özendirilmesi...

“Tarım ve **sanayi için araştırmalara ağırlık vermeleri**” öngörülenler üniversite ve kamu kesimindeki araştırma kuruluşlarıdır. Evet, “sanayi sektörünün teknoloji üreten bir düzeye erişmesi” de öngörülmektedir. Bunun içinse “**üniversite ve kamu kesimi yanında özel sanayi kuruluşlarının da araştırma ve geliştirmeye yönelmelerinin özendirilmesi**” istenmektedir.

Özetle, Türk Bilim Politikası 1983-2003, ortaya konan hedeflere ulaşılabilmesinde üniversite ve kamunun araştırma kurumlarına önemli bir rol biçmiş; misyon onlara yüklenmiştir. Bu misyonu yerine getirebilmeleri için de “**üniversite araştırma yapısı**”nın ve “**kamu araştırma yapısı**”nın yeniden düzenlenmesi ve mükemmelleştirilmesi ile ilgili olarak pek çok tedbir öngörülmüştür. Bunların yanında “**özel araştırma kuruluşlarının yapısı**” ile ilgili tedbirlere de yer verilmiştir; ama bu konuda daha çok öngörülense, Kamu İktisadî Teşebbüsleri’nin (KİT’lerin) de katılımlarıyla Çimento Müstahsilleri Birliği’ne benzer yapılar kurularak, bunların yardımıyla sektörel düzeyde “**araştırma merkezleri**”nin kurulmasıdır. Kamu bu konuda yönlendirici olacaktır.

Evet, bugünden geriye doğru bakıldığında Türk Bilim Politikası 1983-2003’ün kurumsal yapılar arasında etkileşim ve işbirliği mekanizmaları açısından öngörü eksiklikleri olduğu; yukarıda sözü edilen ‘Lineer Model’in izlerinin bu politika tasarımına da yansıdığı söylenebilir. Ama, bu politika ile ortaya konan bilim ve teknoloji alanlarına ilişkin öncelikler benimsenip böylesi bir iddiaya her şeyden önce siyasî plânda sahip çıkılabilse ve bu yönde bir siyasî irade ve siyasî kararlılık ortaya konarak ulusal bazda buna bir süreklilik kazandırılabilseydi; öngörülen hedeflere ulaşmayı sağlayacak doğru mekanizmalar da zaman içinde yaratılabilirdi. Oysa, Türk Bilim Politikası 1983-2003’ü devralan siyasî irade, sahip çıkmak bir yana onu bütünüyle rafa kaldırmış; yerine başka bir ulusal politika da koymamıştır. Bilim ve teknolojiye önde koşan ülkelere sonradan yetişen bütün ülkelerin başarısında ön plânda rol oynayan faktör, hükûmet değişikliklerine rağmen sağlanabilen bilim, teknoloji ve sanayi politikaları konusundaki siyasî kararlılık ve süreklilik olmuştur. Türk Bilim Politikası 1983-2003’ten günümüze uzanan çizgideyse, Türkiye’de her zaman görülen bu siyasî irade eksikliği meselesidir. O dönemden günümüze kalan tek şey Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu’dur (BTYK).

1980’li Yıllarda Devam Eden Politika Arayışları...

Türk Bilim Politikası 1983-2003, yürürlüğe konmasına rağmen sonuçta uygulanmayınca, 1980’li yılların kalan bölümünde, bilim ve teknoloji politikası konusundaki arayışlar sürmüş; bu gereksinmeyi duyanlar çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Daha çok bilim ve teknolojiye sorumlu bakanlar düzeyinde somutlanan bu girişimlerin ilk örneği, dönemin Devlet Bakanı M. Tınaz Titiz’in ‘Önsöz’üyle yayımlanan “**Bilim ve Teknoloji Politikası**” başlıklı **Çalışma Dokümanı**’dır.⁸ Önsöz’deki şu cümleler dikkat çekicidir:

⁸ **Bknz.** Devlet Bakanlığı, 1987, **Bilim ve Teknoloji Politikası / Çalışma Dokümanı**, Devlet Bakanlığı Yayını, Nr. 22, İkinci Baskı, Ağustos, Ankara.

“Bu dokümanda ortaya konulan politika hedef, ilke ve araçları tartışılıp son şeklini aldıktan sonra Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu’nun tasvibine sunulacaktır.

“Böylece oluşacak politika dokümanı bir kılavuz olarak bu alanda karar alacak olanlarca kullanılabilir.”

Söz konusu Çalışma Dokümanı’nda ortaya konan politika hedeflerinden birisi “*Innovation Toplumu*” başlığını taşımakta ve başlığın altında şu cümle yer almaktadır: “*Innovation’lar bir ülkenin önemli kalkınma araçlarından birisidir. Türk Bilim Politikası, innovation’ları teşvik edecektir.*” Doküman incelendiğinde, gerçekten, hem bir bilim ve teknoloji politikasının hem de bir inovasyon politikasının hayata geçirilebilmesi için kullanılabilir çok sayıda “*politika aracı*”nın sayıldığı görülmektedir. Bunlar arasında “*Üniversite-Endüstri İşbirliğinin Sağlanması*” da vardır. Bu işbirliği konusunda öngörülense “*Personel Değişim Programları*”nın uygulanmasıdır. Şöyle deniyor:

“Üniversitelerde üretilen bilgi ve teknolojinin endüstriye aktarılması ve sanayi tecrübesinin, problemlerinin, yaklaşım tarzlarının ve ticarî düşünme biçiminin üniversite ortamına aktararak etkin bir işbirliği atmosferinin yaratılması amacıyla üniversite ve endüstri arasında karşılıklı personel değişimini ihtiva eden programların uygulanması öngörülmektedir.”

Ama, Sayın Titiz’in, Çalışma Dokümanı’nın Önsöz’ünde belirttiği türden bir ‘politika dokümanı’, 1983’te kurulduğu hâlde ilk toplantısını ancak 9 Ekim 1989’da yapabildiği Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu’nda (BTYK) herhangi bir biçimde müzakere konusu olmamış ve bu ‘Çalışma Dokümanı’ unutulup gitmiştir.

Benzer bir durum, “*Türkiye’nin bilimsel ve teknolojik çalışmalarını tartışmaya açarak, alınması gerekli tedbirleri belirlemek üzere*”, 14-16 Mayıs 1990’da, dönemin ‘Bilim ve Teknolojiden sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Yazar Başkanlığı’nda, Ankara’da toplanan **I. Bilim ve Teknoloji Şûrası**’nda alınan kararlar için de söz konusudur. Şûra sonrasında TÜBİTAK tarafından hazırlanan ve Şûra kararlarının da yer aldığı kitabın ‘Önsözü’nde denmektedir ki: “*I. Bilim ve Teknoloji Şûrası’nda alınan kararlar ülkemizdeki ilgili kişi ve kuruluşlara ışık tutacak ve özellikle ‘Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu’ tarafından benimsendikten sonra, bundan sonra yapılacak olan çalışmaların esasını teşkil edecektir.*”⁹

Şûra, oluşturulan altı komisyonca hazırlanan raporları müzakere ederek kararlarını almıştır. Bu altı komisyondan biri “**Üniversite-Endüstri-Devlet İşbirliği Komisyonu**”dur. Komisyon’un adının “**Üniversite-Endüstri İşbirliği Komisyonu**” olarak değiştirilmesini de öngören söz konusu işbirliğini özendirme yönelik kararlar arasında

- *Üniversitelerde endüstri temsilcilerinden oluşan danışma kurulları oluşturulması;*
- *...bilgi alışverişi yoluyla ilişkileri geliştirmek için ihtisas dernekleri, vakıflar vb. müesseseler kurulması;*
- *Bölgesel problemlerin en yakın üniversite tarafından çözülmesinin teşvik edilmesi;*
- *Üniversite-endüstri işbirliğinin bir kanadı olan endüstrinin ARGE faaliyetleri ile ilgili genel felsefe ve stratejilerini belirlemesi ...gereken hâllerde küçük sanayilerin sektör bazında ARGE birimleri kurması*

⁹ **Bknz.** TÜBİTAK, 1990, **I. Bilim ve Teknoloji Şûrası (14-15-16 Mayıs 1990)**, TÜBİTAK Yayın - Dağıtım Daire Başkanlığı. Ayrıca **bknz. TÜBİTAK Bülteni**, Cilt 7, Sayı 3, 1990.

gibi, çok sayıda ilginç karar yer almaktadır. Ne var ki, alınan bütün kararlar o dönem için Şûra kitabında kalmıştır.

Türk Bilim ve Teknoloji Politikası:1993-2003

1983 yılında kurulduğu hâlde ilk toplantısını ancak 1989 yılında yapabilen Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) 3 Şubat 1993 tarihinde yaptığı ikinci toplantıda, 2003 yılına kadar olan on yıllık dönem için, bilim ve teknolojide izlenecek yeni bir politika belirledi. Tasarımı TÜBİTAK tarafından yapılan bu politikanın ana hatları ve uygulamaya yönelik karar tasarıları “**Türk Bilim ve Teknoloji Politikası:1993-2003**” başlığını taşıyan bir dokümanla¹⁰ Yüksek Kurul’un onayına sunuldu. Bu tasarımda, “*Ana amaç, ülkeyi bilim ve teknoloji bakımından ileri ülkeler düzeyine getirmek, başka bir deyişle, dünya teknolojisine yetişmek*”ti.

Tasarımda, “*ulusal bir hedef olarak dünya teknolojisine yetişme*” meselesine özel bir önem atfedilmekte ve bununla “*çağa damgasını vuran, ekonominin bütün sektörlerini ve yaşamın hemen tüm alanlarını etkileyen jenerik teknolojilere yetişme*”nin kastedildiği belirtilerek, bu hedef şöyle açıklanmaktaydı:

“*Çağımızın jenerik teknolojileri olarak;*

- *Bilişim (bilgisayar, mikroelektronik ve telekomünikasyon teknolojilerinin bir birleşimi),*
- *İleri teknoloji malzemeleri,*
- *Biyoteknoloji,*
- *Uzay teknolojisi ve*
- *Nükleer teknoloji*

sayılabilir. Bunların ilk üçünün, ‘yayılabilirlik’ özelliği bulunmaktadır; bu nedenle de ‘yetiştirilmesi’ ulusal bir hedef hâline getirilmesi gerekli teknolojiler olarak bunların göz önünde bulundurulması zorunlu olmaktadır. Bu teknolojilere yetişmek ise,

- *Bu teknolojileri aktarmayı (teknoloji transferini),*
 - *Aktarılanı öğrenip, özümlemeyi,*
 - *Öğrenilip özümlenenini, ekonominin ilgili bütün faaliyet alanlarına yaymayı (teknoloji difüzyonu ve füzyonu),*
 - *Aktarılan teknolojiyi bir üst düzeyde yeniden üretme yeteneğini kazanmayı (tasarım ve teknoloji geliştirme),*
 - *Bu yetenekleri kazandıracak bilimsel alanlarda yetkinleşmeyi*
- içeren bütünsel bir süreçtir.*

“*Konuya tarihsel açıdan bakıldığında, İngiliz Sanayi Devrimi’nin ardından, gelişme, sanayileşme sürecine giren bütün ülkelerin hep aynı stratejiyi izledikleri ve bu strateji sayesinde, öndeki ülkelere yetiştikleri görülecektir. XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Almanya’nın, ABD’nin ve başka ülkelerin Büyük Britanya İmparatorluğu’na yetişmeleri; İkinci Dünya Savaşı sonrasında Japonya’nın ABD’ye ve Batı Avrupa ülkelerine yetişmesi bu strateji çerçevesinde gerçekleşmiştir. Bugün de, başta G. Kore ve Tayvan olmak üzere, ‘Yeni Sanayileşen ülkeler’ adıyla anılan ülkeler kuşağı aynı stratejiyi izlemektedir.*”

Bu açıklama, Türkiye’de bilim ve teknoloji politikalarının tasarımıyla uğraşan ve bu politikaların belirlenmesinde etken olan çevrelerde yeni bir politika anlayışının egemen olduğunun ipuçlarını

¹⁰ **Bknz. TÜBİTAK, 1993, Türk Bilim ve Teknoloji Politikası: 1993-2003.**

vermektedir. Bu artık salt bir bilim politikası değil teknoekonomiye doğru açılımda bulunan bütünsel bir politikadır ve yalnızca bilim ve teknolojiye yetkinleşmeyi değil; bilimsel ve teknolojik araştırmalar sonucu ortaya konan yeni bilgileri ekonomik ve toplumsal fayda sağlayacak yeni ya da daha gelişkin ürünlere, üretim yöntemlerine dönüştürmede, kısacası inovasyonda yetkinleşmeyi de öngören bir politikadır.

Türk Bilim ve Teknoloji Politikası:1993-2003 uygulanmasına çalışılan, nispi de olsa uygulanabilen bir politika tasarımı olmuştur. Bu politika tasarımı yer alan, üniversite-sanayi işbirliği ile ilgili tek öngörü “*Üniversiteler ve araştırma kurumları ile sanayi arasındaki işbirliğinin gelişmesinde önemli bir araç olan teknopark faaliyetlerinin TÜBİTAK ile koordine edilerek yürütülmesi*”dir. Ancak bu politika tasarımı sonraki yıllarda ortaya konan iki politika dokümanı ile geliştirilmiştir. Bunlardan birincisi, Yüksek Plânlama Kurulu'nca VII. Beş Yıllık Plân döneminde öncelikle ele alınması öngörülen Temel Yapısal Değişim Projeleri kapsamındaki “**Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi**” Çalışma Komitesi Raporu'dur (24 Şubat 1995).¹¹ İkincisiyse, BTYK'nın 25 Ağustos 1997 günlü toplantısında onaylanan **Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası** dokümanıdır.¹² Bu iki dokümanda üniversite-sanayi işbirliği ‘**ulusal inovasyon sistemi**’ kavramı çerçevesinde ele alınarak doğru bir zemine oturtulmuştur. Ancak bu dokümanlarda yer alan üniversite-sanayi işbirliği konusundaki öngörülere geçmeden önce 1994 yılında toplanan bir Şûra'ya değinmek gerekir. Bu, Türkiye'de üniversite-sanayi işbirliğini geliştirmeye yönelik çalışmaların tarihçesinde önemli bir yeri olan **Türkiye Üniversite Sanayi İşbirliği Birinci Şûrası**'dır.

Türkiye Üniversite Sanayi İşbirliği Birinci Şûrası: 4-5 Kasım 1994

İTÜ tarafından düzenlenen Şûra'nın önemli özelliği toplanmadan çok önce konuyla ilgili komisyonlar kurularak rapor hazırlanmasıdır. Şûra toplandığında bu raporları görüşmüş ve raporların tamamı Şûra görüşmelerine ilişkin tutanaklarla birlikte bir kitap hâlinde yayımlanmıştır. 247 sayfalık bu kitapta¹³ yer alan komisyon raporlarının başlıkları şunlardır:

- *Üniversitelerin Araştırma İmkânları, Üniversite-Sanayi İşbirliği Konusundaki Görüşleri ve Sanayiden Beklentileri.*
- *Sanayinin Yapısı ve İmkânları, Üniversite-Sanayi İşbirliği Konusundaki Görüşleri ve Üniversiteden Beklentileri.*
- *Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Geliştirilmesi, Bir Üniversite-Sanayi İşbirliği Stratejisi Tasarımı ve Uygulama Modelinin Ortaya Konulması.*

Söz konusu raporlar ve getirilen öneriler, bu sunuşun hacmini aşacağı için, burada özetlenmeyecektir. Ancak şu kadarını hemen söylemek gerekir ki, Şûra daha sonraki politika çalışmalarında yer alan üniversite-sanayi işbirliğini geliştirmeye yönelik öngörülere ve bu öngörülere hayata geçirmeye yönelik belli uygulamalara önemli ölçüde ışık tutmuştur. Özellikle, üçüncü rapor, “*üniversite-sanayi işbirliğinin günümüz koşullarında ekonomik, siyasî ve*

¹¹ **Bknz.** Yüksek Plânlama Kurulu'nca VII. Beş Yıllık Plân Döneminde Öncelikle Ele Alınması Öngörülen Temel Yapısal Değişim Projeleri Kapsamındaki **Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi Çalışma Komitesi Raporu (24 Şubat 1995) ve Ekleri:** “*TÜBİTAK'ın VII. Beş Yıllık Plân Stratejisine İlişkin Görüşleri; TÜBİTAK'ın Eğitim ve Öğretim Reformu Konusundaki Yaklaşım Çerçevesi ve Görüşleri*”, TÜBİTAK BTP 95/02, Nisan 1995.

¹² **Bknz.** TÜBİTAK, 1997, **Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası**, TÜBİTAK BTP 97/04, Ağustos.

¹³ Öztürk, Aksel ve Güven Önal, Nilüfer Eğrican, Lerzan Özkale (Editörler), 1994, “**Bilim ve Teknoloji Ulusal Kalkınmanın Hizmetinde**” / **Türkiye Üniversite Sanayi İşbirliği Birinci Şûrası: 4-5 Kasım 1994**, İTÜ Ayazağa Kampusu.

toplumsal çerçevesini” çizen açıklamaları ve bu işbirliğini her iki taraf için de gerekli ve doğal kılan tarihsel gelişime ilişkin çözümlenmeleriyle; ayrıca verdiği dünya örnekleri ve Türkiye’de bu işbirliğinin ekonomik ve toplumsal açıdan yarar sağlayacak biçimde geliştirilmesinin bağlı olduğu her düzeydeki düzenlemeye ilişkin öngörülerıyla, bugün de yararlanılabilecek ilginç bir içeriğe sahiptir.¹⁴

Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi (1995)

‘**Türk Bilim ve Teknoloji Politikası: 1993-2003**’te öngörülen öncelikli teknoloji alanlarında yetkinlik kazanılabilmesi için somut olarak yapılması gerekenlerin ortaya konması, ‘**Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi**’nin konusunu teşkil etmiştir. Proje’yi yürüten Çalışma Komitesi hazırladığı [Sonuç] Raporu’nda, yapılması gereken düzenlemeler arasında, doğal olarak, üniversite-sanayi işbirliği meselesine de yer vermiştir. Çalışma Komitesi bunu yaparken, Türkiye Üniversite Sanayi İşbirliği Birinci Şûrası’nda sunulan “*Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Geliştirilmesi, Bir Üniversite-Sanayi İşbirliği Stratejisi Tasarımı ve Uygulama Modelinin Ortaya Konulması*” konulu Komisyon Raporu’nda yer alan görüş ve önerilerle Yüksek Plânlama Kurulu’nca, VII. Plân Döneminde Öncelikle ele alınması öngörülen ‘Temel Yapısal Değişim Projeleri’ kapsamındaki Eğitim Reformu Projesi’nin Çalışma Komitesi’ne, 1995 Ocak’ında, TÜBİTAK’ın sunduğu görüş ve önerilere¹⁵ katıldığını belirterek, bunlardan yalnızca “*âcilen ele alınması gereken bazılarını yeniden vurgulamakla*” yetindiğine işaret etmiştir. Komite’ce yeniden vurgulanan bu öneriler aşağıda **Kutu I**’de verilmektedir.

Rapor’da ayrıca, üniversite-sanayi işbirliği açısından son derece önemli olan “*Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ile ilgili yasal düzenlemelerin bir an önce yapılması*” da istenmektedir. Bu konudaki önerilere de **Kutu II**’de yer verilmiştir.

Bunlar gözden geçirildiğinde, Türkiye’nin bilim ve teknoloji politikalarının tasarımında görev alan ya da bu politikaların belirlenmesinde etken olan kişi ve kurumların, üniversite-sanayi işbirliğinin temel felsefesi ve kapsamı konusunda artık tam bir açıklığa kavuştukları ve meseleyi ulusal inovasyon sistemine özgü sistemik bir yaklaşımla ele aldıkları görülür. Bu açıdan Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi, önerdiği öncelikli yedi alandaki atılım¹⁶ hayata geçirilmemekle birlikte, üniversite-sanayi işbirliği konusunda 1990’lı yıllarda atılan adımlar için önemli bir referans noktası teşkil etmiştir. Gerçekten de, öneriler dikkatle gözden geçirildiğinde, bunların, örneğin, çok daha sonra çıkarılabilen Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası’nın temel felsefesini ortaya koyduğu anlaşılır.

Kutu I

Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi (1995)

Üniversite-sanayi işbirliğinin desteklenmesine ve kurumsallaştırılmasına ilişkin politikalar:

- *Üniversite elemanları ve sanayiden uzmanlar, birbirlerinin programlarında kolayca yer alıp*

¹⁴ Bu raporun ayrı bir baskısı TÜBİTAK tarafından da yayımlanmıştır. **Bknz. Türkiye Üniversite-Sanayi İşbirliği Birinci Şûrası: Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Geliştirilmesi, Strateji Tasarımı ve Uygulama Modelinin Ortaya Konulması Alt Komisyonu Raporu**, TÜBİTAK BTP 94/02, Haziran 1994.

¹⁵ Bu görüş ve öneriler için **bknz. Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi Çalışma Komitesi Raporu, Ek II: “TÜBİTAK’ın Eğitim ve Öğretim Reformu Konusundaki Yaklaşım Çerçevesi ve Görüşleri”**, TÜBİTAK BTP 95/02, Nisan 1995.

¹⁶ Öncelikli yedi atılım alanı için **bknz. Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi Çalışma Komitesi Raporu**.

çalışabilmelidirler.

- *Akademisyenlerin, üniversiteden izinli olarak, devlet kuruluşlarında çalışabilmelerinde olduğu gibi, sanayi kuruluşlarında da çalışabilmeleri mümkün olmalıdır. Sanayi kuruluşlarınca yürütülen ARGE ve yenileme (innovation) faaliyetine katılma koşuluna bağlanabilecek bu tür, geçici süreli çalışmalar için gerekli yasal düzenlemeler yapılmalıdır.*
- *Buna paralel olarak, yeterli koşulları taşıyan sanayi kuruluşlarında uygulamaya yönelik tez çalışmaları yapılabilir.*
- *Benzer biçimde, sanayi kesiminden elemanlar da, üniversitenin belli eğitim/öğretim ve araştırma programlarında yer alabilmeli ve bunu mümkün kılacak kadrolar ve uygun statüler yaratılabilir.*
- *Akademisyenlerin (tıp alanında olduğu gibi) akademik faaliyetten kopmadan teknopark ve benzeri oluşumlardaki yaratıcı faaliyete katılabilmelerini sağlayacak yasal düzenlemeler yapılmalıdır.*
- *Sanayimizin gündemindeki konular, yüksek lisans, doktora ve doktora sonrası araştırma konuları arasında yer alabilmelidir. Bu tür bir çalışma yapan tez öğrencisi ve danışmanına sanayi kesimince, burs ve benzeri bir destek sağlanmış olması koşuluyla, araştırma sonuçlarının desteği sağlayan tarafça ticarileştirilebilmesini ve doğabilecek patent haklarını güvence altına alan bir düzenlemeye gidilmesinde yarar vardır.*
- *Sanayiden gelecek talebe yönelik olarak üniversiteye yürütülecek araştırma faaliyetini desteklemek üzere özel bir fon oluşturulmalıdır. Araştırmayı yaptıracak sanayi kuruluşlarının belirli oranda katılacağı bu fonun yönetiminde sanayi kesiminden temsilcilerin de bulunmasında yarar vardır.*
- *Üniversite-sanayi işbirliği için, konu ile ilgili üniversitelerde, bağlantı ve/veya danışmanlık ofislerinin hemen oluşturulmasında yarar vardır.*
- *TOBB bünyesinde oluşturulan Teknoloji Danışma Kurulu'nun, Üniversite-sanayi işbirliği için uygun bir ortam yaratılmasına katkıda bulunacağı muhakkaktır. Benzer biçimde, en azından Sanayi Odaları'nın da, üniversitelerde oluşturulacak olanlara denk bağlantı birimleri kurmaları uygun bir çözüm olacaktır.*
- *Mevcut, üniversite eksenli teknopark girişimlerinin başarıya ulaştırılması, üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilebilmesinin güvencesini oluşturacaktır. O nedenle bütün dikkat ve ortak çabalar, önce, mevcutların önünün açılması üzerinde toplanmalıdır.*
- *Üniversitelerin döner sermaye mevzuatı, sağlıklı bir işbirliği ortamının yaratılabilmesi için, gerekiyorsa hızla gözden geçirilip yeniden düzenlenmelidir.*
- *Yukarıda yer alan önerilerin ışığı altında YÖK yasası ve buna bağlı mevzuat da hızla gözden geçirilerek yeniden düzenlenmelidir.*

Kutu II

Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi (1995)

Teknoloji Geliştirme Bölgelerine ilişkin politikalar

...teknoloji destek yapıları içinde teknoloji geliştirme bölgelerinin özel bir önemi vardır. Sanayi yaşamı ile akademik yaşamı ve girişimciliği, teknoloji geliştirme merkezleri, teknopark ve

teknokent gibi kurumsal yapılar içinde bütünleştirerek bölgesel kalkınmaya da önemli katkılar sağlayacak olan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ile ilgili yasal düzenlemelerin bir an önce yapılması gerekir. Bu düzenlemeler, söz konusu bölgelerin, yaratıcılık yeteneğine sahip yabancı girişimciler ve bunların yerli girişimcilerle kuracakları ortaklıklar için de birer cazibe merkezi haline getirilmelerine ve bunların desteklenmesine olanak tanımalıdır.

Bilim ve teknolojiyle ekonomi hayatının etkileşim alanını oluşturacak olan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, yabancı girişimcilere açık olma özellikleriyle de, teknoloji transferi için yeni bir kanal açmış olacaktır.

Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası (1997)

BTYK'nın 25 Ağustos 1997 günlü toplantısında onaylanan “**Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası**” başlıklı dokümanla, Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi de dikkate alınarak, 1993 sonrasının Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikası'na son şekli verilmekte ve ‘**Âcil Eylem Plânı**’ olarak yorumlanabilecek bir uygulama gündemi ortaya konmaktaydı. 29 maddeden oluşan uygulama gündeminin üç maddesi doğrudan üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesiyle ilgiliydi. Bu üç madde şuydu:

- *Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası'nın Çıkarılması* [4. Madde].
- *Beyin Gücü Kaynaklarının Yönetimine İlişkin Mevzuat Düzenlemeleri / Araştırmacı Personel Mevzuatı Hazırlanması* [Madde 5b].
- *Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri Kurulması* [13. Madde].

BTYK'nın bu üç maddeyle ilgili olarak aldığı kararları gözden geçirmek ilginç olacaktır. Bu kararlar alınırken, 25 Ağustos 1997 tarihi itibarıyla bir durum tespiti de yapıldığı ve karar gerekçelerinin bu tespitlere dayanarak ortaya konduğu görülmektedir. Aşağıda **Kutu III a, b ve c**'de bu kararlar, söz konusu durum tespitleri ve gerekçeleriyle birlikte verilmektedir. Bunlar incelendiğinde Türkiye'nin o tarihlerde üniversite-sanayi işbirliği açısından geldiği aşamanın tam bir fotoğrafı da elde edilecektir. Dikkatli bir göz yapılan durum tespitlerinde, öngörülen politikaların uygulanmasında karşılaşılan sorunların ve uğranılan gecikmelerin somut izlerini de bulacaktır.

Örneğin, **Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası'nın Çıkarılması** ile ilgili gündem maddesinde yapılan durum tespitiyle ilgili açıklamadan anlaşılıyor ki, yasa tasarısı 1996'nın ortalarında Başbakanlığın görüşüne sunulmuş durumdadır. Oysa bu yasa ancak 26 Haziran 2001'de kabul edilip 6 Temmuz 2001 günlü Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kutu III a

Türkiye'nin Bilim ve Teknolojide 1996-1997 Politika Gündemi'nde Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Geliştirilmesi ile ilgili Olarak Yer Alan Konular / Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu'nun 25 Ağustos 1997 Günlü Toplantısında Aldığı Bu Konulara İlişkin Kararlar:

	Gündem Maddesi	Uygulamada Geline Aşama -25 Ağustos 1997 İtibariyle-
4	Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası'nın Çıkarılması	TÜBİTAK, TOBB ve TTGV gibi, konu ile ilgili kurumların görüşleri alınarak hazırlanan Yasa Tasarısı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nca, 1996 ortalarında, Başbakanlık görüşüne sunulmuştur. Başbakanlık konu ile ilgili bazı bakanlık ve kurumların yeniden görüşlerine başvurmuş ve Tasarı'yı, yeniden gözden geçirmesi için, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'na iade etmiştir. Konu halen

	<p>Bakanlıkça incelenmektedir.</p> <p>Ancak, 15 Nisan 1997’de, KOSGEB İcra Kurulu’nda kabul edilerek yürürlüğe konan, “Teknoparkların kurulup işletilmesine” ilişkin “Teknopark Yönetmeliği”nin (teknopark bünyesinde yer alacak kuruluşların yeni teşviklerden yararlandırılması yönünde, Hazine Müsteşarlığı’nca, yeni bazı düzenlemeler yapılabilirse) söz konusu Yasa çıkıncaya kadar, önemli bir boşluğu dolduracağı söylenebilir.</p>
<p>Karar</p> <p>Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasa Tasarısı’nı gözden geçirmekte olan Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, ilgili kurumlarla da işbirliği yaparak; incelemelerini mümkün olan en kısa zamanda tamamlayacak ve Tasarı’yı, bir an önce Başbakanlığa sunacaktır.</p> <p>Bu arada, teknoparkların kurulup işletilmesine ilişkin bir Teknopark Yönetmeliği’nin KOSGEB İcra Kurulu’nca kabul edilerek yürürlüğe konması memnuniyetle kaydedilmiştir. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası çıkıncaya kadar, sanayi kuruluşlarını teknoparklarda yer almaya özendirici yeni bazı düzenlemeler yapılarak, bunun hemen yürürlüğe konmasında da yarar görülmüştür. Hazine Müsteşarlığı, konuyla yakın ilgileri nedeniyle, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, YÖK, DTM, TÜBİTAK, TOBB, KOSGEB ve TTGV ile de işbirliği yaparak, bunun gereğini yerine getirmekle görevli kılınmıştır.</p> <p>Bu çalışmada, üniversiteler ve araştırma merkezleri çevresinde, teknoparklar kurulmasını özendirmeye yönelik olarak, söz konusu Yasa çıkıncaya kadar, Hükümet’çe alınabilecek diğer önlemler de belirlenerek, yılsonuna kadar, bir rapor halinde, ilgili Devlet Bakanlığı aracılığıyla Başbakanlığa sunulacaktır.</p> <p>Ayrıca, mal ve hizmet üretiminde bulunan kuruluşları, başta enformatik alanı olmak üzere, ileri teknoloji alanlarında üretim yapmaya özendirmek için, serbest bölge statüsünde olanları da dâhil olmak üzere, “endüstri parkları” kurabilme imkânları hızla araştırılarak, yine ilgili Devlet Bakanlığı aracılığıyla Başbakanlığa sunulacaktır.</p>	

Kutu III b

	Gündem Maddesi	Uygulamada Geline Aşama -25 Ağustos 1997 İtibariyle-
5b	<p>Beyin Gücü Kaynaklarının Yönetimine İlişkin Mevzuat Düzenlemeleri:</p> <p>- Araştırmacı Personel Mevzuatı Hazırlanması</p>	<p>- Üniversite öğretim üyelerinin sanayideki araştırmalara; özellikle de:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Teknoparklarda yer alan sanayi kuruluşlarının ve - Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri’nin araştırma-geliştirme faaliyetlerine katılabilmelerini; <p>- Sanayideki araştırmacıların da üniversitelerin araştırma ve eğitim faaliyetlerinde yer alabilmelerini</p> <p>mümkün kılacak -onları özendirecek- düzenlemelere ihtiyaç vardır. VII. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın 1996 ve 1997 Yılı Programları’nda da,</p> <ul style="list-style-type: none"> - Teknopark ve Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’nun çıkarılması, - Üniversite-Sanayi İşbirliği Mevzuatının çıkarılması, - Araştırmacı Personel Mevzuatı hazırlanması <p>gibi, değişik başlıklar altında, hukukî ve kurumsal düzenlemeler yapılması öngörülmüştür. Aslında, bunların her üçü de birbiriyle yakından ilgilidir ve kilit noktasını da Beyin Gücü Kaynaklarının Yönetimine İlişkin Düzenlemeler, özellikle de, “Araştırmacı Personel</p>

	<p>Mevzuatı”na ilişkin düzenlemeler oluşturmaktadır.</p> <p>2547 sayılı YÖK Yasası’nın, “Öğretim Elemanlarının Çalışma Esaslarını” düzenleyen maddelerinde yapılacak bir değişiklikle, “Araştırmacı Personel Mevzuatı” sorununun, üniversite ve öğretim elemanları açısından önemli ölçüde çözülmesi mümkündür. Esasen, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı da şu anda, 1997 Yılı Programı’nda yer alan “Üniversite-Sanayi İşbirliği Mevzuatının Çıkarılması” başlığı altındaki düzenlemeden sorumlu kuruluş olarak, YÖK Yasası’nın anılan maddelerinde değişiklik yapılmasına yönelik bir hazırlık çalışması yürütmektedir.</p> <p>YÖK Yasası’nın ilgili maddelerinde bu amaçla yapılması gereken değişiklikler konusunda, doğrudan YÖK tarafından hazırlanmış tasarılar da vardır. TÜBİTAK, Bakanlıkça hazırlanmış olan değişiklik tasarısına ilişkin görüşünü Haziran ayında Bakanlığa bildirmiş ve bu bildiriminde YÖK’ün hazırlığına da işaret etmiştir.</p> <p>Özetle, konuya kısa zamanda ve tarafları tatmin edici bir çözüm getirebilmek için, yukarıda işaret edilen farklı başlıklar altındaki ama birbiriyle yakından ilintili düzenlemelerden sorumlu ve/veya bu düzenlemelerle ilgili kuruluş konumunda bulunan YÖK Başkanlığı, Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı, TÜBİTAK Başkanlığı, KOSGEB ve TOBB’un bir araya gelmesinde ve konuyu bütünsel bir çerçevede ele almasında yarar vardır.</p>
--	--

Karar

Mevcut beyin gücümüz Türkiye’nin en değerli kaynağıdır. Bu kaynaktan, toplumsal gelişme ve ekonomik büyümeyi hızlandırıcı yönde de azami faydayı sağlamak için;

- Üniversite öğretim üyelerinin sanayideki araştırmalara; özellikle de;

- Teknoparklarda yer alan sanayi kuruluşlarının ve
- Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri’nin

araştırma-geliştirme faaliyetlerine katılabilmelerini;

- Sanayideki araştırmacıların da üniversitelerin araştırma ve eğitim faaliyetlerinde yer alabilmelerini

mümkün kılacak -onları özendirecek- düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bu düzenlemeler konusunda, bir çözüm üretmek üzere, YÖK Başkanlığı görevlendirilmiştir. YÖK Başkanlığı, konunun çeşitli yönleriyle ilgili bulunan, Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT Müsteşarlığı, TÜBA Başkanlığı, TÜBİTAK Başkanlığı ve KOSGEB Başkanlığı’nın da görüşlerini alarak, yapılması gereken yasal düzenlemeler konusundaki görüş ve önerilerini, mümkün olan en kısa zamanda, Başbakanlığa sunacaktır.

Kutu III c

	Gündem Maddesi	Uygulamada Geline Aşama -25 Ağustos 1997 İtibariyle-
13	Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri Kurulması	<p>TÜBİTAK, bu amaçla, 1996 Eylül’ünde bir program yürürlüğe koymuş bulunmaktadır. Halen, mahalli sanayicilerin işbirliğiyle, Gaziantep, Erciyes ve Anadolu Üniversiteleri ile Yıldız Teknik ve İstanbul Teknik Üniversitesi’nde ortak araştırma merkezlerinin kuruluş çalışmaları başlatılmıştır. Değerlendirilmekte olan başka başvurular vardır.</p> <p>Başlatılan çalışmaların sonuçlandırılabilmesi, yeni başvuruların programa</p>

	<p>alınabilmesi; ayrıca, bu programın etkin ve yaygın bir biçimde yürütülebilmesi ve sistemin sürekliliğinin sağlanabilmesi için, TÜBİTAK katkı payını karşılayacak, yeterli ödeneğin, her yıl, TÜBİTAK Bütçesi'ne konması ve bunun güvence altına alınması gerekmektedir. Bunun içinse, BTYK'ca ilkesel düzeyde verilecek bir karara gereksinim vardır.</p> <p>Bunlara ek olarak, sanayi kuruluşlarımızı, üniversite ile ortak araştırma merkezleri kurma konusunda teşvik etmek üzere, bu amaçla yapacakları "ARGE Yatırımları"na, "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Karar" ile "İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı" kapsamında devlet yardımı sağlanması uygun bir çözüm olacaktır. Bunun için gerekli düzenlemeler, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları'nca yapılabilir.</p>
--	--

Karar

Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri Kurulması amacıyla TÜBİTAK tarafından başlatılmış olan program memnuniyetle kaydedilmiştir. Bu programın üniversite-sanayi işbirliğinin geliştirilmesine, özellikle de Anadolu'daki yeni sanayi atılımına katkıda bulunacağına inanıyoruz.

Başlatılan çalışmaların sonuçlandırılabilmesi, yeni başvuruların programa alınabilmesi; bu programın yaygın bir biçimde yürütülebilmesi ve sistemin sürekliliğinin sağlanabilmesi için, söz konusu Merkezlere TÜBİTAK'ın yapacağı katkı payı, her yıl TÜBİTAK Bütçesi'ne konacak bir ödenekten karşılanacaktır.

Ayrıca, sanayi kuruluşlarımızı, üniversite ile ortak araştırma merkezleri kurmaya teşvik etmek üzere, bu amaçla yapacakları "ARGE Yatırımları"na da, "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkındaki Karar" ile "İhracata Yönelik Devlet Yardımları Kararı" kapsamında, yardım sağlanması uygun olacaktır. Bunun için gerekli düzenlemeleri yapmak üzere, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıkları görevlendirilmiştir.

YÖK Başkanlığı da, üniversitemizi, sanayi ile ortak araştırma merkezleri kurmaya teşvik etmek üzere, YÖK'le TÜBİTAK arasında düzenlenecek bir protokol çerçevesinde, gerekli destek ve kolaylığı sağlayacaktır.

Vizyon 2023

Ele aldığımız konu açısından üzerinde durulacak son politika tasarımı, kısaca **Vizyon 2023** adıyla anılan ve hazırlanmasına 2002 Ocak'ında başlanıp 2004 Temmuz'unda tamamlanarak elektronik ortamda (TÜBİTAK'ın web Site'sinde) yayımlanmış olan **Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları: 2003-2023 Strateji Belgesi**'dir.¹⁷

Kapsamlı bir çalışmanın ürünü olan bu Strateji Belgesi'nin hazırlanış süreci ya da içeriği konusunda burada herhangi bir açıklama yapılmayacaktır. Ancak, şu kadarı da söylenmelidir ki, bu belge **Türk Bilim ve Teknoloji Politikası: 1993-2003**'ün kapsadığı dönem sona erer ermez yürürlüğe konmak üzere yüzlerce bilim insanı ve uzmanın katılımı ve katkılarıyla hazırlanmış; ama ne yazık ki yürürlüğe konmamıştır. Belge bundan bir süre önce TÜBİTAK Site'sinden de kaldırılmıştır. Anlaşıldığı kadarıyla Belge'nin bugünkü TÜBİTAK yönetimi açısından arşiv değeri bile kalmamıştır. Bu konuda da burada daha fazla bir yorumda bulunulmayacaktır. Bununla birlikte, Belge'de "**Gerekli İnsan Gücünü Yetiştirmek**" başlığı altında yer alan üniversite-sanayi işbirliği konusundaki öneriler 2004 yılında konuyla ilgili olarak yapılmış bir

¹⁷ Bknz. TÜBİTAK / **Vizyon 2023, Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları: 2003-2023 Strateji Belgesi**, Versiyon 19 [2 Kasım 2004].

durum tespitini de içermesi ve getirdiği, bugün de üzerinde durulmaya değer öneriler açısından dikkat çekici bulunacağı için aşağıya alınmıştır:

“...Öğretim üyelerinin diğer üniversitelerde, araştırma kurumlarında ve sanayide uzun süreli görev alabilmeleri veya yarı zamanlı çalışabilmeleri sağlanmalıdır. Böylece öğretim üyelerinin sahip olduğu birikimin ekonomide katma değer yaratabilmesinin yolu açılmalıdır.

“Türkiye’deki ARGE sisteminin en önemli bileşeni üniversitedir ve üniversitelerimizde, ileri ülkelere göre küçük, ancak asla küçümsenmemesi gereken bir bilimsel araştırma potansiyeli vardır. Ulusal çıkarlarımız açısından, bu potansiyel ülkemizin ihtiyaçlarına yönlendirilmelidir. Ülkemiz ARGE sistemini gelişmiş ülkelerin konumuna getirebilmek, özel sektörün payının istenen seviyelere ulaşmasını sağlamak için bir geçiş süreci yaşanması gerekmektedir. Bu süreçte ülkemizin elindeki tek kaynak üniversitelerimizdir; o nedenle, mühendislik fakültelerindeki öğretim elemanlarını sanayinin sorunları ile ilgilenmeye yöneltecek teşvik ve/veya zorlayıcı unsurların sisteme dâhil edilmesi gerekmektedir.

“Üniversite-sanayi işbirliğinin arz-talep kuralına göre işlemesi gerektiği uzun vâdede doğrudur; ancak, Türkiye’nin içinde bulunduğu durum itibâriyle kısa vâdeli politikalar da geliştirilmelidir. Gelişmiş ülkeler safında yer alma yarışında zaman kaybetme lüksümüz yoktur; bu konuda sahip olduğumuz her türlü potansiyeli en kısa sürede en etkin biçimde sisteme dâhil etmenin yollarını bulma mecburiyetimiz vardır. Yaklaşık 10 yıldan bu yana uygulanan mekanizmaların üniversite ile sanayi arasındaki köprüyü kurmaya yeterli olamamasının nedenleri her uygulama ve her yerel üniversite için ayrı ayrı incelenerek, gerekli önlemler anında alınabilmelidir. Ayrıca, üniversitelere mühendislik disiplinlerinde verilen akademik ARGE teşviklerinin sanayi ile bağlantısı sağlanmalıdır. Başta ‘Doçentlik Sınav Yönetmeliği’ olmak üzere üniversitelerin akademik atama ve yükseltme ölçütlerinde sanayi ile işbirliğine yönelik çalışmalara da ağırlık kazandırılması gereklidir.”

Sonuç Yerine

Yukarıda özetlenmeye çalışılan bilim ve teknoloji politika tasarımları bağlamında, 1960’lı yıllardan 2000’li yıllara uzanan süreçte, üniversite-sanayi işbirliğini geliştirme konusunda yapılabilenler ve alınan mesafe tatminkâr mıdır? Bu soruya çok olumlu bir yanıt vermek zordur. Ama, bu konuda, önemlice bir bölümü uygulanmamış olsa bile, ortaya atılan bunca öneriyi, Türkiye’de bu konu üzerinde kafa yoran insanların varlığının ve her şeye rağmen yapılabilenleri de, azımsanmaması gereken belli bir deneyim birikiminin kanıtı saymak mümkündür.

Ayrıca, elde bulunan politika tasarımlarını üniversite-sanayi işbirliğindeki eksikliklerimizi giderebilme açısından bugün de yararlanılabilecek bir öneri havuzu olarak değerlendirmek mümkündür. Bunu da elde hazır bulunan bir birikim saymak gerekir.

Siyasî iradedeki kararsızlıklara ve süreksizliklere rağmen bir şeyler yapabilme azmini gösteren insanlar sâyesinde Türkiye bugün, üniversite-sanayi işbirliğini gerçekleştirip geliştirme amacıyla yararlanılan; ama belli şartlar sağlanırsa çok daha fazla yararlanılabilecek iki önemli mekanizmaya sahiptir. 1990’lı yılların kazanımları olan bu mekanizmaların önemi, her şeyden önce, üniversite-sanayi işbirliğinin önünde duran sorunların somut olarak görülebilmesini sağlamaları ve bu sorunlara çözüm arayanlar için bir lâboratuar görevi görmeleri ya da bu potansiyeli taşıyor olmalarından kaynaklanır. Bu iki mekanizmadan birincisi **Teknoloji Geliştirme Bölgeleri**; diğeri de TÜBİTAK’ın 1996 Eylül’ünde yürürlüğe koyduğu bir programın ürünü olan **Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri**’dir.

Bilindiği gibi, 6 Temmuz 2001’de yürürlüğe giren **4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu**’na göre, “*bu bölgelerde faaliyet gösteren mükelleflerin, münhasıran bu bölgelerdeki ARGE ve yazılım faaliyetlerinden elde ettikleri kazançları beş yıl süreyle gelir ve kurumlar vergisinden muaf tutulmuştur.*” Kanun’da yer alan bir başka düzenlemeye göre de, “*bölgelerde çalışan yazılımcıların ve ARGE personelinin ücretleri, bölgenin kuruluş tarihinden itibaren on yıl süreyle her türlü vergiden muaf tutulmuştur.*”

Kanun’un konumuz açısından önemli olan yanı, akademisyenleri, bu bölgelerdeki sanayi kuruluşlarınca yürütülen ARGE faaliyetlerinde yer almaya teşvik eden hükümler de getirmiş olmasıdır. Kanun’un 7’nci maddesine göre: “*Kamu kurum ve kuruluşları ile üniversite personelinden Bölgede yer alan faaliyetlerde araştırmacı personel olarak hizmetine ihtiyaç duyulanlar, çalıştıkları kuruluşların izni ile sürekli veya yarı zamanlı olarak [bu faaliyetlerde] çalıştırılabilirler. Yarı zamanlı görev alan öğretim üyesi, öğretim görevlisi, araştırma görevlisi ve uzmanların bu hizmetleri karşılığı elde edecekleri gelirler, üniversite döner sermaye kapsamı dışında tutulur. Sürekli olarak istihdam edilecek personele kurumlarınca aylıksız izin verilir ve kadroları ile ilişkileri devam eder. Bunlardan 5434 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa tâbi personelin burada geçirdikleri süreler için emeklilik hakları 5434 sayılı Kanununun 31 inci maddesi hükümlerine uyulmak kaydıyla saklı kalır. 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun 36’ncı maddesinin bu maddede yer alan düzenlemelere aykırı hükümleri uygulanmaz.*”

“*Öğretim elemanları 2547 sayılı Kanununun 39 uncu maddesinde öngörülen yurt içinde ve yurt dışında geçici görevlendirme esaslarına göre yapacakları çalışmaları Üniversite Yönetim Kurulunun izni ile Bölgedeki kuruluşlarda yapabilirler. Aylıklı izinli olarak Bölgede görevlendirilen öğretim üyelerinin Bölgede elde edecekleri gelirler üniversite döner sermaye kapsamı dışında tutulur. Ayrıca, öğretim elemanları Üniversite Yönetim Kurulunun izni ile yaptıkları araştırmaların sonuçlarını ticarileştirmek amacı ile bu bölgelerde şirket kurabilir, kurulu bir şirkete ortak olabilir ve/veya bu şirketlerin yönetiminde görev alabilirler.*”

25 Aralık 2003 tarihinde kabûl edilen 5035 sayılı **Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında[ki] Kanun**’la yapılan bir düzenlemeyle de Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu’nun getirdiği muafiyetlerden yararlanabilme süreleriyle ilgili beş ve on yıllık sınırlamalar yerine bu muafiyetlerden 31 Aralık 2013 tarihine kadar yararlanılabileceği hükmü getirilmiştir.

Bu kanun gerçekten de üniversite odaklı teknoparkların kurulmasına hız kazandırmıştır. Bilindiği gibi, ‘üniversite odaklı teknoparklar’ öncelikle, üniversitenin bilimsel ve teknolojik araştırma yetenek ve potansiyelinden, bilgi birikiminden sanayi kuruluşlarını yararlandırmayı amaçlayan kurumsal yapılardır. Bu hüviyetleriyle, üniversite-sanayi işbirliğinin gelişmesinde hem bir ara yüz hem de katalizör işlevi görürler. Kurulmasına karar verilmiş Teknoloji Geliştirme Bölgeleri’nin sayısı 2008 Haziran’ı itibârıyla 30’u bulmuştur ve bunların 18’i faaliyete geçmiş bulunmaktadır.

Ancak, bu bölgelerden üniversite-sanayi işbirliğini gerçekleştirme ve geliştirme açısından beklenen fayda tam anlamıyla elde edilebilmiş midir? Bunu tespit edebilmek için ciddi bir değerlendirme çalışması yapmanın artık tam zamanıdır. Böylece, eğer beklenen fayda sağlanamamışsa bundan böyle alınması gereken önlemler, daha fazla zaman kaybedilmeksizin belirlenebilecektir.

Böyle bir değerlendirmeyi bir an önce yapmak için bir başka önemli neden daha vardır. Yine bilindiği gibi, 16 Temmuz 2004’te kabûl edilen **5228 Sayılı “Bazı Kanunlarda ve 178 Sayılı**

Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında[ki] Kanun” ile “*Mükelleflere, işletmeleri bünyesinde gerçekleştirdikleri münhasıran yeni teknoloji ve bilgi arayışına yönelik ARGE harcamaları tutarının %40’ını*”, gelir vergisi beyannamesinde bildirecekleri gelirlerinden düşürebilme, dolayısıyla daha az gelir vergisi ödeme hakkı tanınmıştır.

Üstelik, 28 Şubat 2008’de kabûl edilen **5746 Sayılı “Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında[ki] Kanun**’la da, vergi mükellefleri **Teknoloji Geliştirme Bölgeleri’nde olmasalar bile**, Kanun’da sayılan şartlara sahipseler, onlara, “*yapacakları ARGE ve inovasyon harcamalarının kurumlar vergisi ve gelir vergisine tâbî ticarî kazançlarının tespitinde indirim konusu yapılması; çalıştırdıkları ARGE ve destek personelinin Kanun’da belirtilen oranlarda gelir vergisinden muaf tutulması; bu personelin sigorta primi işveren hissesinin yarısının, her bir çalışan için beş yıl süreyle Maliye Bakanlığı bütçesinden karşılanması; her türlü ARGE ve inovasyon faaliyetleri ile ilgili olarak düzenlenen kağıtlardan damga vergisi alınmaması*” gibi, imkânlar sağlanmıştır.

Bu son iki düzenleme ARGE’ye yönelen belli firmalar açısından teknoloji geliştirme bölgelerinde faaliyet göstermeyi câzip olmaktan çıkarmış olabilir. Bu durum, sonuçta, teknoloji geliştirme bölgeleri teşkilinin ana felsefesi olan “**teknoloji geliştirmeye yönelik üniversite odaklı firma kümeleşmeleri oluşturma**” fikrini uygulamada geçersiz kılabilir. Onun içindir ki, bu açıdan da teknoloji geliştirme bölgeleriyle ilgili bir durum değerlendirmesi yapmanın tam zamanıdır.

Üniversite-Sanayi Ortak Araştırma Merkezleri’ne gelince, TÜBİTAK’ın koruyucu şemsiyesini kapatmasına rağmen varlıklarını sürdürme kararlılığını gösterebilen bu kuruluşlarımızın bundan böyle de yollarına devam edebilmeleri ve gelişmelerinin sağlanması gerekmektedir. Galiba bu konuda en büyük gayret de bu deneyimin içinden gelenlere ve söz konusu merkezlere taraf olan üniversitelerimizle sanayi kuruluşlarımıza düşüyor. Ama bu satırların yazarı bu noktada bu merkezleri sürdürebilme ve sayılarını çoğaltabilme misyonunda üniversiteye daha büyük bir rol düştüğü kanısını taşıyor. Çünkü dönüp geriye bakıldığında, bilim ve teknoloji politikalarına ilişkin tasarım ve uygulama süreçlerinde öncülüğü, daha ziyâde bilim dünyasına mensup olanların yaptıkları görülüyor. Sanayimiz bir gün öncülük görevini devralır mı, pek bilinmez ama, o gün gelinceye kadar üniversiteye hep daha fazla sorumluluk düşecek.

Kaynakça:

Bush, Vannevar, 1945, **Science-The Endless Frontier: A Report to the President by Vannevar Bush, Director of the Office of Scientific Research and Development**, July, United States Government Printing Office, Washington. [Bu Rapor’a www.inovasyon.org Sitesi’nden erişilebilir.]

Devlet Bakanlığı, 1983, **Türk Bilim Politikası: 1983 -2003**, Ekim.

Devlet Bakanlığı, 1987, **Bilim ve Teknoloji Politikası / Çalışma Dokümanı**, Devlet Bakanlığı Yayını, Nr. 22, İkinci Baskı, Ağustos, Ankara.

DPT, 1963, **Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plâmı 1963-1967**, TOBB Yayını, Ankara.

DPT, 1967, **Kalkınma Plâmı: İkinci Beş Yıl 1968-1972**, Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara, Kasım.

DPT, 1973, **Yeni Strateji ve Kalkınma Plâmı: Üçüncü Beş Yıl 1973-1977**, DPT Yayın No. 1272.

DPT, 1979, **Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Plâmı 1979-1983**, DPT Yayın No. 1664, Ankara, Nisan.

Özdaş, M. Nimet, 2000, **Bilim ve Teknoloji Politikası ve Türkiye**, TÜBİTAK BTP 00/01, Aralık. [Bu

çalışmaya www.inovasyon.org Sitesi'nden erişilebilir.]

Öztürk, Aksel ve Güven Önal, Nilüfer Eğrican, Lerzan Özkale (Editörler), 1994, “**Bilim ve Teknoloji Ulusal Kalkınmanın Hizmetinde**” / **Türkiye Üniversite Sanayi İşbirliği Birinci Şûrası: 4-5 Kasım 1994**, İTÜ Ayazağa Kampusu.

TÜBİTAK / **Vizyon 2023, Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları: 2003-2023 Strateji Belgesi**, Versiyon 19 [2 Kasım 2004].

TÜBİTAK Bülteni, Cilt 7, Sayı 3, 1990.

TÜBİTAK, 1990, **I. Bilim ve Teknoloji Şûrası (14-15-16 Mayıs 1990)**, TÜBİTAK Yayın - Dağıtım Daire Başkanlığı.

TÜBİTAK, 1993, **Türk Bilim ve Teknoloji Politikası: 1993-2003**.

TÜBİTAK, 1997, **Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Politikası**, TÜBİTAK BTP 97/04, Ağustos.

Türkiye Üniversite-Sanayi İşbirliği Birinci Şûrası: Üniversite-Sanayi İşbirliğinin Geliştirilmesi, Strateji Tasarımı ve Uygulama Modelinin Ortaya Konulması Alt Komisyonu Raporu, TÜBİTAK BTP 94/02, Haziran 1994.

Yüksek Plânlama Kurulu'nca VII. Beş Yıllık Plân Döneminde Öncelikle Ele Alınması Öngörülen Temel Yapısal Değişim Projeleri Kapsamındaki **Bilim ve Teknolojide Atılım Projesi Çalışma Komitesi Raporu (24 Şubat 1995) ve Ekleri: “TÜBİTAK'ın VII. Beş Yıllık Plân Stratejisine ilişkin Görüşleri; TÜBİTAK'ın Eğitim ve Öğretim Reformu Konusundaki Yaklaşım Çerçevesi ve Görüşleri”**, TÜBİTAK BTP 95/02, Nisan 1995.